

נשמת ישראל

הצדיק ר' אליעזר, אביו של מורנו הבעל שם טוב, דר בכפר בהרי הקרפטים שבאוקראינה, והיה מהדר במצות הכנסת אורחים. דרכו שהיה שולח שלוחים להביא אורחים לביתו, ואחרי שמילא כרסם במאכל ומשתה היה מעניק להם צידה לדרך.

למעלה נתפעלו מאוד מהנהגתו, אך המסטינים קטרגו שעוד אינו מכניס אורחים כאברהם אבינו, ושלא עמד עדיין בנסיון של ממש. ביקש הס"מ שיתנו לו רשות להביאו לידי נסיון. שמע זאת אליהו הנביא, ואמר שאין טוב שהס"מ יהיה השליח, כי על ידו יבוא לידי נפילה ר"ל, וביקש שיקחו אותו להיות שליח.

הסכימו למעלה שאליהו הנביא יהיה השליח, וירד ובא אל הצדיק ר' אליעזר בשבת קודש אחר הצהריים, ונדמה לו כעני עובר אורח. ונכנס בבית ר' אליעזר, ואמר: "שבתא טבתא!" ר' אליעזר לא קצף עליו שבא בחוצפה, שהרי נדמה כאילו חלל שבת ח"ו ואינו בוש במעשיו, אלא נתן לו מיד סעודה שלישית, ובמוצש"ק נתן לו סעודת מלוח מלכה.

גם למחרת, ביום הראשון, נתן לו נדבה הגונה ולא הזכיר לו כלל עוון שבת קודש. אז נגלה אליו, ואמר: דע כי אנכי אליהו הנביא, ובזכות הנהגתך הטובה תזכה לבן שיאיר את עיני ישראל.

רשימות דברים ד, עמ' לה

נשמה כללית

הסיפור שלפנינו פלא פלאים הוא. בקריאתו אנו מתבוננים בערש הולדתו של מורנו הבעל שם טוב, ושם מגלים את תכלית מהותו ופעולתו כל ימיו – "סוף מעשה במחשבה תחילה".

במה זכינו לאורו של צדיק עליון שכזה – "עיר וקדיש מן שמיא נחית"?" דוקא בזכות אי ההבחנה בין יהודי ליהודי. אבי הבעל שם טוב הביט בעני שבא תחת

קורתו ולא ראה בו את חטאו וחסרונו, אלא את היהודי הקדוש שבו – את חלק אלוך ממעל החי ופועל בו¹. דוקא בזכות האהבה והמסירות שהופנו גם ליהודי כזה, ירד ובא ראש היהודים של הדורות הבאים.

מקובל אצל חסידים שאצל כל רבי אמיתי מאירות שלוש בחינות – נשמה חדשה, נשמה דאצילות ונשמה כללית².

נשמה חדשה – הווה אומר חידוש מופלא נתחדש כאן, שלא טעם העולם עדיין כדוגמתו כלל. אור חדש שאנו זוכים לו, המעלה את העולם לדרגה אחרת בדרך לגאולה שלמה.

נשמה דאצילות – עולם האצילות עניינו להיות ממוצע המחבר בין האלקות לבין העולמות. אין בו כל דבר נפרד מה' יתברך, ולכן יכול מי שאחוז בו להעלות ולחבר את התחתונים אל ה' מבלי שצדדים זרים יפריעו ויפסיקו את קשר החיבור הזה.

נשמה כללית – אין הרבי יכול להיות באמת ראש בני ישראל³ מבלי שתהיה נשמתו נשמת עם ישראל כולו. עליו להיות "איש אשר רוח בו" – שיכול להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד⁴, וזה אפשרי רק אם באמת יהיה קשור ודבוק בנשמתו בכל אשר בשם ישראל יכונה.

והנה, על הבעל שם טוב אפשר לומר שעיקר עניינו היה בהיותו נשמה כללית. כולו היה מסור ונתון לכלל ישראל⁵, ואת כל שלוש המעלות הכניס תחת כנפי הסגולה הזו. עיקר החידוש שבנשמת הצדיק מתבטא בחידושי תורתו, שעל ידם הוא מאיר אור חדש בעולם. הבעל שם טוב, שמקובלים אנו שתורתו היא התנוצצות תורת משיח, חידש שיהודי לא חטא מעולם. שכל הפגמים והעוונות הם בחיצוניות בלבד, ואין להם אחיזה כל שהיא במהותו ועצמותו של יהודי. בדומה לכך, יכול היה אביו לקבל יהודי שלכאורה חילל שבת בחוצפה ובפרהסיא בלי לחוש כלפיו כל ניכור.

נשמה דאצילות בולטת בין שאר הנשמות באצילותה, פשוטו כמשמעו. צדיק הוא מ"אצילי בני ישראל"⁶ – נודף ממנו ריח אחר, יש בו משהו נסתר המקבץ אליו את כל הלבבות. הבעל שם טוב גילה ו'ניצל' גם את הסגולה הזו לתועלת עם ישראל, שהשתדל למשוך את לבבם ולקרנם בדברי חיבה ואהבה אל ה' יתברך באופן נעלה ושונה לגמרי מן הדרך שהיתה נהוגה לפניו.

זהו פן נוסף בהכנסת האורחים של אביו, כשמתוך הגישה האוהבת שגילה כלפי העני, זכה להוציא ממנו את הטמון בו – את גילוי אליהו הנביא. במבט פנימי אפשר לומר שאין זו אלא דוגמה, ובאמת בכל יהודי טמון משהו נסתר שיש להוציאו

לאור עולם. הדרך להוציאו היא על ידי דיבורי אהבה וחיבה, ומתוך כך שמשתדלים להיטיב עמו בגשמיות וברוחניות.

נשמה נקראת נשמה כללית כאשר אפשר לומר שקורותיה וענייניה אינם עניין פרטי, אלא נוגעים ואף מתאחדים עם ענייני הכלל כולו. הבעל שם טוב, כשהיה מתבונן במעשי בני אדם ומגלה דברים שאינם כשורה, היה אומר תמיד שאם הזדמן לו לראות את הפגם – אות הוא שגם בו הוא נמצא. את כלל ישראל, על חסרונותיו ופגמיו החיצוניים, זיהה בתוך עצמו ממש¹.

מה יש לכעוס על עני מחלל שבת? רק טובה נגרמת לך מן המגע עמו, שכן על ידיך אתה זוכה לדעת מה עליך לתקן בתוך נפשך שלך. כשאתה תהיה מתוקן וטהור, ודאי תוכל לפעול גם עליו².

ישנו סיפור צדיקים ידוע, החוזר ובא בכמה גרסאות וחילופי שמות:

צדיק אחד נסע ברכבת, ומרוב דחקו היה לבוש כאחד הדלים. עמו בקרון ישב גביר אחד, שהיה מתלוצץ ומתקלס בו על מראהו ועל לבושו. והנה, כאשר הגיע הצדיק למחוז חפצו, ראה הגביר פתאום איך עם רב בא לקבל את פניו ולחלוק לו כבוד. לנגד עיניו כמו השליך ההלך הפשוט מעליו את בגדי דלותו, ומיד נזקפה קומתו ויזרח אורו.

ברעד נדחף הגביר גם הוא לשורת מקבלי הפנים, ובבואו לפני הצדיק ביקש בכל לב סליחה ומחילה על שלא הבחין, על שביזה... אמר לו הצדיק: ממני אינך צריך לבקש סליחה, כלום אלי נתכוונת? לא אותי ביזית, אלא את היהודי הפשוט שנסע עמך בקרון. מן היהודים הפשוטים הללו עליך לבקש מחילה, ואותם אל תוסיף לבזות.

יפים הדברים גם לסיפור לידתו של הבעל שם טוב. אם היינו באים לפניו ותמהים איך זכה העולם לאור גדול כזה, והלא רק את היהודי הפשוט ראה אביו ועמו גמל חסד, היה אולי אומר: וכי אני, מה אני? הצדקות, התורה, יראת השמים, כל אלו מהיכן באו לי? הרי הכל שאבתי מנשמת ישראל שבי, מאותה נקודה קדושה הנמצאת בכל אחד ואחד. מה לכם להתפלא? כיבדתם יהודי פשוט, וזכיתם ביהודי פשוט!

כל עניין היהדות פשוט הוא בתורתו של הבעל שם טוב, היהודי הפשוט אחד הוא עם פשיטות העצמות, וזה כל האדם.

במה יזכה נער

רבי אליעזר, אבי הבעל שם טוב, הצטיין במיוחד במצות הכנסת אורחים. דוקא במצוה בה הצטיין כל כך – ניתן מן השמים מקום לנסותו. זוהי משמעות הביטוי: "אבוך במאי זהיר טפיי"²⁸, לכל אדם יש נטיית נפש מסוימת בקדושה, המושכת אותו לדבוק במסירות מיוחדת במצוה פרטית מסוימת. ונשים לב לדיוק הלשון: חז"ל לא אמרו 'מה היה מחבב במיוחד', 'מה אהב', אלא דוקא – "במאי זהיר טפיי". כי עיקר עצמת החיים של האדם מתגלה באותה מצוה אליה הוא קשור במיוחד, באותה אות בתורה ממנה נחצב שורש נשמתו, ובמקום בו מגלה האדם את תמצית חייו, שם יש לו עבודה מתמדת. זו היא הנקודה שהוא צריך להיות תמיד מוסיף והולך בה, וזו גם הנקודה בה הוא נבחן כלפי שמיא בכל עת – האם עובד עבודתו כדבעי או לא. וכאשר הוא זהיר כדבעי אזי נשמתו מזהירה ביותר.

בנוסף, ראוי להזכיר את דברי הרב המגיד ממעזריטש²⁹, שאמר לאדמו"ר הזקן לפני הסתלקותו שבזכות ההשתדלות במצות הכנסת אורחים יזכה לבן, בסוד הפסוק: "במה יזכה נער את אורחו"³⁰ – במה יזכה אדם לנער? על ידי הכנסת אורחים.

אפשר לבאר בדבריו כי הכנסת אורחים תלויה בתחושה של ביטול עצמי, שמתוכו מכניסים אל הבית אדם אחר וגם משתדלים וטורחים למענו. שגרת החיים של המארח נעשית לפתע משנית בחשיבותה, וצרכיו של האורח הם העומדים בראש מעיניו.

"במה יזכה נער את אורחו" – במה, על ידי מידת הביטול ("ונחנו מה"³¹). הביטול הוא הפתח הפתוח בנפש האדם כלפי הסובב אותו³², ולפי ערך הביטול כך הוא גודל הפתח. כשאדם מבטל עצמו כלפי יהודי אחר הוא מעיד בכך על ביטולו לכנסת ישראל ולדודה, וזוכה להמשיך מיחודם (הנגרם על ידי מצותו) נשמת יהודי חדש הבאה אל ביתו.

